

<https://doi.org/10.62837/2024.6.162>

**HÜSEYNOVA ARZU
ƏLİYEVƏ RÜXSARƏ
CAVADOVA TƏVƏGÜL**
Heydər Əliyev adına Hərbi İnstitut
Polad Həşimov 18
huseynovaarzu@mail.ru

KEÇMİŞ ZAMAN FEİLİ SİFƏTİNİN FUNKSİYALARI

Xülasə

Qrammatika — yunan sözü olmaqla, sözlərin dəyişməsi və onların cümlədə birləşməsi qaydalarının məcmusundan ibarətdir. Qrammatika nitqi düzgün qurmaq, fikri səlis və aydın ifadə edə bilmək, sözləri cümlədə necə dəyişdirmək və işlətmək, onları bir-biri ilə necə əlaqələndirmək, hansı ardıcılıqla düzmək və s. qaydaları göstərir. İngilis dilində fellər qaydalı (Regular) və qaydasız (Irregular) olmaqla iki qrupa ayrılır. Qaydalı fellərin keçmiş zamanının, yəni Past Simple və Past Participle formalarının düzəldilmə şəkilləri ümumi qaydalara tabedirlər və felin sonuna –d, -ed şəkilçilərindən birini artırmaqla düzəldilir. Məsələn, I work, I worked. Qaydasız fellərin isə xüsusi bir düzəldilmə qaydası yoxdur. Bu fellərin həm Past Simple formaları, həm də Past Participle formaları düzəldilərkən kökdən dəyişir. «Müasir ingilis dilində feilin üç şəxssiz forması müəyyən edilmişdir: 1. Məsdər; 2. Feili sifət; 3. Cerund (1., 22)». Bu formaların koqnitiv-semantik təhlili müasir ingilis dilinin quruluşunun ümumi xarakteristikası baxımından maraqlıdır. Bu formaların səciyyəvi cəhəti feilin şəxssiz formaları sisteminin inkişaf etməsi və onların işlənmə xüsusiyyətləri ilə birbaşa bağlıdır. İngilis dilində feilin şəxssiz formaları feil və ismi xüsusiyyətləri olması ilə diqqəti cəlb edir.

Açar sözlər qrammatika feil feili sifət mənə kateqoriya şəxssiz forma

Feilin şəxssiz formalarının feil əlamətləri aşağıdakılardır: 1) onlara xas əlamətlər, lakin özünəməxsus xüsusiyyətlərə də malik olan, zaman, tərz və növ; 2) vasitəsiz tamamlıq qəbul etmək qabiliyyəti və zərfliliklə təyin edilməsidir. Bu xüsusiyyət feilin şəxslilə formalarının daxil ola bildikləri eyni tipli birləşmələrdə öz əksini tapmasıdır. Beləliklə, feillik əlaməti ingilis dilində feilin şəxssiz formalarında zaman, tərz və növ kateqoriyalarında və həmçinin öyrənilən formaların fəaliyyət göstərdiyi söz birləşmələrinin xarakteristikasında öz əksini tapır. Müqayisə edək: / reading a book aloud / - / without reading a book aloud / - / to read a book aloud / - / I am reading a book aloud // Əksər linqvistik mənbələrdə feilin şəxslilə formalarını şəxssiz formalardan fərqləndirən əsas əlamət kimi feili sifət, cerund və məsdərə şəxssiz zaman və tərz qrammatik kateqoriyalarının məxsus olmamasıdır ki, bunun nəticəsi kimi, onlar feilin şəxslilə formalarına xas olan xəbər sintaktik funksiyasını yerinə yetirə bilməməsidir. “Feilin şəxssiz formalarının ismi xüsusiyyətləri onların yerinə yetirdikləri koqnitiv-semantik funksiyalarda təzahür edir. Bu münasibətdə feilin şəxssiz formaları eynicinsli deyildir və hər bir forma onu digərlərindən fərqləndirən,

yəni yalnız ona xas mənalarda çıxış etməsindədir” (2,24-25). Müasir dilçilikdə dil hadisələrinə funksional aspektdə yanaşma mühüm əhəmiyyət kəsb edir. Dilçilik elmində funksional yanaşma məsdərin də araşdırılmasında xüsusi nəzəri əhəmiyyətə malikdir, çünki məsdər feil və isim arasında ortağ yer tutduğundan və ikili xarakterə malik olduğundan məhz funksional aspektdə və koqnitiv-semantik baxımdan həmin nitq hissələrinin xüsusiyyətləri bu və ya digər dərəcədə özünü büruzə verir.

O Musayev feilin şəxslı forması ilə şəxssiz forması arasındakı fərqlilikləri belə sıralayır: 1. Feilin şəxslı formasından fərqli olaraq, onun şəxssiz formaları kəmiyyət, şəkil və şəxs kateqoriyasını ehtiva etmir; 2. Feilin şəxssiz formaları ikili xassəyə malikdir. Məsdər və cerund feil və isim; feili sifət isə feil və isim xassəsinə malikdir; 3. Feilin şəxssiz formaları ayrılıqda cümlənin xəbəri ola bilmir. Onlar ancaq xəbərin bir hissəsi funksiyasında çıxış edir (2,67)

“Feilin şəxssiz formalarından fərqli olaraq, onun şəxssiz formalarına xas olan zaman məfhumu mütləq deyildir. Feilin şəxssiz formalarına xas olan zaman məfhumu nisbi hesab edir. Feilin şəxssiz formalarının zamanı feilin şəxslı formasının ifadə etdiyi hərəkətin zamanından asılı olaraq müəyyən edilir. Yəni feilin şəxssiz formalarının zamanı hərəkətin indiyə, keçmişə və gələcəyə aid olduğunu deyil, onun zamanca feilin şəxslı forması ilə ifadə edilən hərəkətdən əvvəl və ya eyni zamanda icra olduğunu göstərir (3,78-79) Feili sifətin təyin olunan ismə münasibəti hər bir feili sifətin sadə budaq cümləsi kimi çıxış etməsi ilə izah olunur. Dilin inkişaf nəticəsində feili sifət tərkibi yalnız budaq cümləyə deyil, həm də müstəqil cümləyə çevrilə bilər. Feili sifətlə ifadə olunmuş təyin hazır tərzdə verilmir, sanki nəqlətmə prosesində əlavə qeyd kimi birləşir. Feili sifətlə ifadə olunmuş əlamət feilin zaman əlaməti kimi anlaşılır və onun təyin olunan isimlə əlaqəsi daha canlıdır, nəinki adi təyini (atributiv) əlaqə və bu mənada onda müəyyən predikativlik çaları vardır.

Feili sifət üç kompleksin tərkibinə daxil olur: tamamlıq feili sifət kompleksi (the Objective Participle Complex), ismi feili sifət kompleksi (the Subjective Participle Complex) və müstəqil feili sifət kompleksi (the Absolute Participle Complex). Tamamlıq feili sifət kompleksi iki hissədən ibarətdir: tərkibin birinci hissəsi ümumi halda olan isim və ya obyekt halında olan əvəzlərdən ibarətdir. İkinci hissə isə şəxs tərəfindən icra edilən hərəkəti və ya isimlə və ya əvəzlərlə ifadə olunmuş və üzərində iş yerinə yetirilən obyektə bildirən feili sifətlərdən ibarətdir.

Keçmiş zamanın feili sifəti -Past Participle aşağıdakı xüsusiyyətlərə malikdir

- Feildən əmələ gəlir lakin sifətin xüsusiyyətlərini özündə səciyyələndirir
- "-ed", "-d", "-t", "-en", yaxud "-n" ilə sonluqları ilə düzəlir

For example regular verbs: move,-moved; close- closed; walk- walked; scoop- scooped;

start- started; help-helped

Irregular verbs: be-been; choose-chosen; catch-caught; run,-run; get,-gotten; swim- swum

Past participles can often be found in participle phrases, which act like adjectives For example, "The boy taken to hospital has recovered"

The past participle is a form of a verb that can be used in several ways

Adjectives : You can use a past participle as an adjective to modify a noun (or noun equivalent).

We were **exhausted** after cleaning up the shed.

2. Participle phrases: A participle phrase is a longer adjectival phrase that uses a participle and other parts of speech to modify a noun (or noun equivalent).

Disgusted by the terrible smell, Jeff put the stinky shoes outside.

3. Perfect verb tenses: Past participles are used to form the six perfect verb tenses. The perfect tenses use the helping verb *have* and a past participle, and the perfect continuous tenses also use the past participle of the verb *be* (*been*).

4. Perfect verb tenses: Past participles are used to form the six perfect verb tenses. The perfect tenses use the helping verb *have* and a past participle, and the perfect

Past perfect tense The sheep had already **jumped** over the fence.

Past perfect continuous tense: The sheep had **been** jumping over the fence for years before we built a bigger fence.

Keçmiş feli sifət sifət funksiyasında və ismin ekvivalenti kimi istifadə oluna bilər

To use the past participle as an **adjective**, you would use the past participle of a regular verb as an adjective in a sentence, which changes the meaning of the past participle to describe something in the past, rather than demonstrate a past action.

Below are three examples of how the past participle can be used as an adjective:

He is a **wanted** criminal. She is truly **loved** The **hated** family finally moved to a different neighborhood.

Past participles can function as adverbs Keçmiş zamanın feli sifəti cümlədə zərf funksiyasında da iştirak edə bilər

Walking the dog, she breathed the fresh air. He saw the woman **walking the dog**.

He saw the **walking** woman. She opened the door and for a moment he stood **looking at her**

"Considering our revenues, there is no reason to cut the budget."

"Given our revenues, there is no reason to cut the budget."

"Swimming in the lake every morning, she tries to be back at full strength after a long break."

Time sequences with after, before, once, since, until, when, and while:

After they sang two songs, the performers did a dance. [clause]

After singing two songs, the performers did a dance. [phrase]

Before he answered the phone, he grabbed a pencil and notepad. [clause]

Before answering the phone, he grabbed a pencil and notepad. [phrase]

Giving reasons with because

When a clause introduced by because is reduced, because is omitted and the verb changes form:

Because she had always been interested in sports, Linda became an avid supporter of

the team. [clause]

Having always been interested in sports, Linda became an avid supporter of the team.
[phrase]

Clauses of concession with although, despite, in spite of, though, and while:

Although he was hurt, Jack managed to smile. [clause]

Although hurt, Jack managed to smile. [phrase] . . .

In spite of the fact that she works long hours, Joan spends a lot of time with her family. [clause]

“The verb in a reduced adverb clause can be in one of two forms. The *-ing form* is used for the *active voice*, and the *-ed form* (the *past participle*) is used for the *passive voice*.”(3, 56)

While I was away in college, I stayed with my roommate's family during one spring break. [clause]

While away in college, I stayed with my roommate's family during one spring break.
[phrase]

When she is working at home, Carla takes her youngest child to school in the morning. [clause]

When working at home, Carla takes her youngest child to school in the morning.
[phrase]

Participle clauses enable us to say information in a more economical way. They are formed using present participles (*going, reading, seeing, walking, etc.*), past participles (*gone, read, seen, walked, etc.*) or perfect participles (*having gone, having read, having seen, having walked, etc.*)

Waiting for Ellie, I made some tea. (*While I was waiting for Ellie, I made some tea.*)

Past participles normally have a passive meaning. Keçmiş zaman feli sifəti normal halda daha çox məchul mənada işlədilir.

With a similar meaning to an *if* condition

Used in this way, participles can make your writing more concise.

To give the reason for an action

Worried by the news, she called the hospital.

To add information about the subject of the main clause

Filled with pride, he walked towards the stage.

Participles are used to form periphrastic verb tenses:

The present participle forms the progressive aspect with the auxiliary verb *be*:

Jim was **sleeping**.

The past participle forms the perfect aspect with the auxiliary verb *have*:

The chicken has **eaten**.

5. The past participle is used to form passive voice:

The chicken was **eaten**.

Such passive participles can appear in an adjectival phrase:

The chicken **eaten** by the children was contaminated.

Adverbially:

Eaten in this manner, the chicken presents no problem

Dərs prosesində Fəli Sifət anlayışının mühkəmləndirilməsi üçün müəllim, tapırıqlardan və testlərdən istifadə edə bilər. Məsələn aşağıdakı testə nəzər salaq:

1. We were all _____ because the game was very _____.
a. bored / bored
b. boring / bored
c. bored / boring
d. boring / boring
2. Mum _____ me with a cup of chocolate. The chocolate was very _____.
a. comforted / comforted
b. comforted / comforting
c. comforting / comforted
d. comforting / comforting
3. I was rather _____ by what he said. His words were very _____.
a. offended / offending
b. offended / offensive
c. offending / offended
d. offending / offensive
4. It _____ me to see my marks at the end of every term. They are usually very _____ marks.
a. depressed / depressed
b. depresses / depressing
c. depresses / depressed
d. depressed / depressing
5. I was _____ to accept the job offer. The salary was very _____.
a. tempted / tempting
b. tempted / tempted
c. tempting / tempted
d. tempting / tempting
6. We were _____ to have Sam at home. He is such a _____ boy!
a. delighted / delightful
b. delighted / delighting
c. delighting / delighted
d. delightful / delighted
7. Losing the final was _____. The players were _____.
a. devastated / devastating
b. devastated / devastated
c. devastating / devastated
d. devastating / devastating
- 8 Her behaviour was really _____. Her teacher felt _____.
a. irritated / irritating

- b.irritated / irritating
- c.irritating / irritated
- d.irritating / irritating

А.ГУСЕЙНОВА,
Р.АЛИЕВА,
Т.ДЖАВАДОВА

ФУНКЦИИ ПРИЧАСТИЯ ПРОШЕДШЕГО ВРЕМЕНИ НА АНГЛИЙСКОМ ЯЗЫКЕ РЕЗЮМ

Ключевые слова: глагол, причастие, значение, категория, безличная форма глагола

Причастие - Это неличная форма глагола, сочетающая признаки глагола, прилагательного и наречия. Причастие прошедшего времени — это грамматический термин, который обычно выражает завершённое действие. Он традиционно является одной из основных частей глагола и обычно используется в английском языке для образования совершенных времен в активном залоге и всех времен в страдательном залоге.

Причастие прошедшего времени образуется от прошедшего времени глагола.

Причастие прошедшего времени – это слово, обладающее следующими тремя признаками:

- Образуется от глагола.
- Используется как прилагательное или для образования глагольного времени.
- Оно оканчивается на «-ed», «-d», «-t», «-en» или «-n».

Английские причастия делятся на причастие настоящего времени (**Participle I**) и причастие прошедшего времени (**Participle II**).

Причастие настоящего времени обозначает действие, протекающее одновременно с действием, выраженным сказуемым:

«Look at the man **crossing** the **street**.»

Причастие прошедшего времени – это тоже неличная форма глагола, также имеющая свойства глагола, прилагательного и наречия. Но в отличие от причастия настоящего времени, причастие прошедшего времени имеет лишь одну неизменяемую форму, по сути, это третья форма «Delivered goods will be stored in **our** warehouse.»

**ARZU HUSSEYNOVA
RUXSARA ALIYEVA,
TAVAGUL JAVADOVA**

RESUME

FUNCTIONS OF PAST PARTICIPLE

Key words: verb, participle, meaning, category, non finite form of verb

A participle is a form of a verb that can be used as an adjective or a part of certain tenses. Participles have two different types, the present participle and past participle, and participles used as adjectives can form a longer participle phrase (“*Hidden in the bushes, the treasure was hard to see*”).

The present participle is used in the continuous tenses or as an adjective describing an action that is currently taking place.

*The bird is **singing** outside my window. The **singing** bird is outside my window.*

A past participle is a grammatical term that typically expresses completed action. It is traditionally one of the principal parts of a verb and is commonly used in English to form perfect tenses in the active voice and all tenses in the passive voice

A past participle is formed from the past tense of a verb.

A past participle is a word with the following three traits:

It is formed from a verb.; It is used as an adjective or to form verb tense.;It probably ends "-ed,"

"-d," "-t," "-en," or "-n."

The past participle is used in the perfect tenses or as an adjective describing an action that has already been completed. It's also a key component in using the passive voice

“I have completed my paper already. I turned in my completed paper”.

İstifadə olunan ədəbiyyat

- 1.Верба Л.Г, Верба Г.В. Грамматика современного английского языка. М., 2001.
- 2.Musayev O. İngilis dilinin qrammatikası. Bakı: Qismət, 2007.
- 3.Каушанская Л.В. Грамматика английского языка,М, 2000
- 4.Jolene Gear and Robert Gear, *Cambridge Preparation for the TOEFL® Test*, 4th ed. Cambridge University Press, 2006
5. Блох М.Я. Вопросы изучения грамматического строя языка. М., 1976.
6. Блох М.Я. Теоретические основы грамматики. М.: Высшая школа, 1986.

Redaksiyaya daxil olma tarixi: 03.06.2024

Çapa qəbul olunma tarixi: 28.06.2024

**Rəyçi: f.f.d Əhmədli M
tərəfindən çapa tövsiyə olunmuşdur**